„Il nome nel testo”. Rivista internazionale di onomastica letteraria. Diretta da MARIA GIOVANNA ARCAMONE, DAVIDE DE CAMILLI, BRUNO PORCELLI, V, 2003, 337 p.

Cel de-al V-lea volum al deja cunoscutei reviste internaţionale de onomastică „Il nome nel testo” cuprinde actele congresului internaţional „Onomastica & Letteratura”, organizat de Università degli Studi de la Pisa în februarie 2002. Studiile sunt tipărite în ordinea cronologică a textelor examinate de autori, în final fiind reproduse o cercetare a onomasticii în folclor (Alberto Borghini) şi prezentarea unui dicţionar de onomastică a cărui apariţie era iminentă la data desfăşurării congresului (autoare: Alda Rossebastiano şi Elena Popa).

Primul articol, intitulat *Perché Beowulf,* semnat de Giovanna Princi Braccini, are ca punct de plecare ultima ediţie critică a poemului *Beowulf* (1998), constatându-se aici, ca de altfel în întreaga literatură veche engleză, o tendinţă etimologizantă în folosirea numelor proprii, fie ele de origine biblică sau nu. Autoarea porneşte în demersul său prin a analiza din această perspectivă multiplele explicaţii găsite pentru numele monstrului *Grendel* şi al eroului care-l va învinge, *Beowulf,* insistându-se pe sintonia dintre numele personajelor şi modul lor de a acţiona (*Beowulf* ar însemna „acela care îmblânzeşte, care supune lupii”).

Celestina Milani scrie *Nomi e testo nel „Pilgerbiichein”.* Textul analizat dă informaţii despre contactele economice şi culturale dintre lumea germană, italiană şi aria egeo-mediteraneană, dar este interesant mai ales sub aspect lingvistic, ţinând cont că datează de la 1444. Autorul textului este un anonim benedictin dintr-o abaţie din Ausburg, care călătoreşte spre Pământul Sfânt. Aşa se explică numărul mare de toponime din text, cercetate minuţios, alături de unele antroponime, care trimit la numele prietenilor autorului anonim şi la persoanele pe care le întâlneşte în drumul său.

Pentru că există puţine studii sistematice asupra funcţiei textuale şi discursive a numelor proprii în opera lui Shakespeare, Elena Bonelli se opreşte la drama *Coriolan («Only that Neme remains»: Il nome proprio come resto tesuale in Coriolano).* Se constată, astfel, intrarea numelui într-o ţesătură de jocuri nu numai intertextuale, dar şi interne universului dramei. Chiar dacă marele Shakespeare recurge în alegerea numelor la surse mitologice, istorice sau literare, el le remotivează, introducând-le într-o reţea textuală şi într-un context dramatic care conferă o deosebită importanţă denominaţiei, fapt evidenţiat de cercetătoare.

Alessandro Orengo studiază, aşa cum ne sugerează titlul, *L'antroponimo come mezzo di derisione in un testo poetico armeno del Seicento (A proposito della Patmowt'un Petros Awag gônsowlin hayoc' di T'adêos).* Pentru poemul lui T'adêos, se pune în evidenţă funcţionalizarea unui fel de artificiu retoric în folosirea numelor proprii, întrucât elementul revelator al naturii personajului nu-l reprezintă numele de botez sau de familie, ci deformarea ironică a acestora, realizându-se astfel un raport strâns (*nomen – omen*) între numele deformat şi caracterul purtătorului acestuia.

Denominaţia în opera lui Carlo Maria Maggi, cel care face trecerea, prin comediile sale, spre cele ale lui Goldoni, este analizată de către Claudio Beretta (*I nomi dei personaggi nelle commedie dialettali di Carlo Maria Maggi*). Pentru a marca apartenenţa la un anumit ambient sunt preferate numele derivate din greacă, pentru cei bogaţi sau culţi, în schimb, pentru cei din popor se aleg nume dialectale. Studiul este însoţit de un bogat indice al numelor de personaje, în ordinea cronologică a comediilor şi în succesiunea în care au fost citate.

Lucia Mondella şi Signora di Monza sunt două personaje manzoniene din cunoscutul roman *Promessi sposi,* concepute opozitiv, prima reprezentând modestia, cealaltă orgoliul. Angelo R. Pupino (*Lucia e la Signora di Monza tra fisiognomia e onomastica*) demonstrează că, prin alegerea unui nume simbolic (*Lucia* < *luce* „lumină”, *Mondella* < *mondare,* fig. „a purifica”) şi a unuia generic, se completează, prin contrast, portretele celor două personaje feminine.

Isabel Violante Picon studiază *Il colore locale del nome. L'Italia nel teatro romantico di Victor Hugo,* pentru a sublinia rolul strategic al procesului de *nominatio* în teatrul romantic al cunoscutului autor francez, dar şi fonetismele italiene care dau culoare locală anumitor nume (*Angelo, Fabiano Fabiani, Gennaro...*).

Ocupându-se de *Cognome, nome e nomignolo nei Malavoglia,* Carlo Genini pleacă de la părerea că distincţia dintre cele trei categorii onomastice este subiectivă. *Malavoglia* este un nume de familie pentru locuitorii satului sicilian descris de Giovanni Verga, este o poreclă pentru cine consultă registrul parohiei, şi, în sfârşit, un nume de botez – nume de familie – ca poreclă atribuită lui 'Ntoni, atunci când este arestat de către brigadieri.

L'onomastica mistica di Matilde Serao este subiectul tratat de Alberto Granese. Se insistă pe preferinţa scriitoarei de a alege, pentru personajele din opera sa, nume atestate în onomasticonul italian. Acestea au o dimensiune anagrafică şi denotativă, fără a fi simbolice sau grăitoare sau cu o fonetică care să întărească forţa lor expresivă. Puterea numelui din romanele analizate derivă însă dintr-o infuzie magico-transcedentală care îşi are rădăcini în numele sfântului omonim, dacă ne gândim la tradiţia populară napolitană.

I nomi propri nei „Carmina" di Giovanni Pascoli este studiul cercetătoarei Patrizia Paradini, care pune în lumină un aspect mai puţin cunoscut al creaţiei pascoliene. Pentru poemele din *Carmina* este evidentă o aşa-zisă „filologia poetica" în alegerea numelor, câtă vreme poetul italian a fost şi titularul unui curs de gramatică greacă şi latină. Aşa se explică faptul că latina şi greaca au devenit pentru poet instrumentul privilegiat în „jocul" denominaţiei.

O lectură cu cheie a numelor proprii ne propune şi Giulia Dell'Aquila, în *Note di onomastica nell'„Isola di Arturo"*, de Elsa Morante. Nume grăitoare *(Costante),* nume care prin antonomază capătă conotaţii caracteriale din tradiţie *(Romeo)* sau nume care anticipează rolul personajului *(Violante)* intră în preferinţele romancierei italiene.

Giorgio Cavallini remarcă, în *L'Onomastica nei „Sillabari" di Goffredo Parise,* tendinţa spre apelul la nume comune, atunci când personajele sunt identificate, pentru că autorului îi este specifică o manieră indefinită şi indeterminată de denominaţie antroponimică, la fel ca şi în cea toponimică.

Il libro della memoria, de Liliana Picciotto, este o lucrare meticuloasă, în care s-au strâns numele miilor de evrei italieni deportaţi în lagărele de concentrare, deveniţi o mulţime fără nume, fără identitate. Luigi Sasso, în articolul său *Il nome, la memoria, l'oblio,* elaborat pe baza studiului tulburătoarei cărţi a Lilianei Picciotto, susţine teza că numele, memoria şi uitarea constituie elemente vitale ale istoriei secolului al XX-lea. Pentru că privarea de nume şi înlocuirea lui cu o cifră, fenomen petrecut în lagărele naziste, înseamnă pierderea în uitare şi tragica anulare a identităţii.

Pasquale Marzano se opreşte la analiza numelor şi supranumelor dintr-un roman scris de Rosetta Loy şi premiat cu premiul *The Independent,* în 1990, pentru cea mai bună operă narativă (*Diglossia. Nomi e soprannomi in un romanzo di Rosetta Loy*). Caracteristica principală a denominaţiei intratextuale constă aici în existenţa unui dublu registru antroponimic, astfel că personajele sunt identificate fie cu numele anagrafic şi oficial, fie cu un supranume dialectal şi local.

Francesco M. Casotti discută denominaţia dintr-o povestire scrisă în tradiţia narativei scurte nord-americane *(„Tell Me a Riddle" di Tillie Olsen: la nominazione).* Pentru că numele protagoniştilor apar doar la sfârşit, acestea pierd proprietatea anaforică specifică şi indispensabilă naraţiunii. De aceea, se face apel la descrieri definite care, substituind numele, devin elemente conotative ce caracterizează personajele.

Modalităţile prin care numele proprii pot da informaţii antropologice, dar în acelaşi timp pot structura naraţiunea, constituie obiectul de cercetare al lui Andrea Binelli, în studiul *Il personaggio onomaturgo fra segno e tranello: „the Butcher Boy".* Personajul narator este Francis Brady, care,

închis într-un spital de psihiatrie, reparcurge întâmplări petrecute în copilărie. Aşa cum mărturiseşte scriitorul, numele eroului este fructul unei îndelungate căutări, pentru că a vrut să aibă o structură fonică proporţionată şi plăcută, dar să fie şi destul de comun pentru a fi uşor de memorat.

Se evidenţiază deci, cu claritate, ca şi în cazul celorlalte numere ale revistei, înalta ţinută ştiinţifică a articolelor, asigurată de colaboratori prestigioşi, dar şi de colectivul director al publicaţiei din Pisa: Maria Giovanna Arcamone, Davide De Camilli şi Bruno Porcelli.

MARIANA ISTRATE
Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară
„Sextil Puşcariu”
Cluj-Napoca, str. E. Racoviţă, 21

„Rivista Italiana di Onomastica” (RION), XI (2005), 1

Cititorii „Revistei italiene de onomastică” găsesc şi în numărul 1/2005 arhitectura pe care directorul Enzo Caffarelli a consacrat-o deja în numerele precedente. Prima secţiune a revistei cuprinde, aşadar, ca de obicei, studii ample, de o valoare indiscutabilă.

Raportul dintre numele de familie şi toponimul din care provin este tratat de către Enzo Caffarelli în *Nome profeta in patria. Sui cognomi da toponimi ed etnici che prevalgono nelle aree cui fanno riferimento.* Făcând aluzie la dictonul „Nimeni nu este profet în patria sa”, autorul demonstrează, totuşi, că un nume etnic poate deveni nume personal, de exemplu din patriotism local, şi că acesta se fixează ca nume de familie prin intermediul unui patronimic sau matronimic. Alături de motivaţii şi de natură istorică, socială sau demografică, fenomenul sesizat explică de ce, de pildă, numele de familie *Lucchesi* este primul ca frecvenţă la Lucca, *Mantovani* al treilea la Mantova sau *Di Napoli* este cel mai numeros la Napoli.

Autorii următorului studiu (*Acculturation des noms de personne e continuités régionales ‘cachées’: l’exemple des Decknamen dans l’anthroponymie gallo-romaine et la genèse du Netzwerk Interferenzonomastik),* Altay Coškun şi Jürgen Zeidler, sunt şi iniţiatorii proiectului *Netzwerk Interferenzonomastik,* prin care se încearcă realizarea unei cercetări de onomastică interculturală (NIO). După o amplă şi incitantă introducere pe această temă, proiectul este susţinut prin exemple din Aquitania secolului IV. Într-o cercetare precedentă fuseseră depistate 43 de antroponime de origine greacă sau latină, dar, dintre acestea, 31 pot avea origine celtică sau aquitană, în ciuda aspectului lor clasic sau pseudoclasic. Tocmai de aceea termenii *cover name* sau *name of translation* sunt consideraţi nu prea adecvaţi pentru a denumi un fenomen de contact lingvistic atât de complex.

Angelo Castellaccio studiază figura lui Constantin cel Mare în onomastica din cele 4 subdiviziuni administrative vechi ale Sardiniei medievale, aşa cum ne sugerează şi titlul articolului (*La figura di San Costantino nell’onomastica giudicale*). Dominaţia bizantină a lăsat urme în cultura insulei italiene, dincolo de limitele temporale ale fenomenului istoric. Un rol important l-a avut primul mare apărător al creştinismului, care a fost ridicat în calendarul martirilor ortodocşi la demnitatea de *isoapostolos.* Cultul pentru figura marelui împărat se confirmă prin frecvenţa cu care numele său apare în onomastica sardă (sec. XI-XIII), îndeosebi în cercurile conducătorilor.

Distribuţia numelor de familie şi mobilitatea internă a populaţiei în Bellunese este analizată de Miro Tasso şi Gian Umberto Caravello *(Distribuzioni di cognomi nel Bellunese: un’analisi sui movimenti umani).* Studiul se bazează pe frecvenţa unor anumite nume autohtone de familie în funcţie de distanţa geografică, având ca punct de referinţă un important drum de comunicaţie al provinciei